

Theoretically grounded components of ecological culture are characterized. Terms of correction and methodological principles governing the formation of ecological culture of pupils with intellectual disabilities are proposed.

Keywords: Spirituality, students with intellectual disabilities, ecological culture, correctional and educational technology, management component information component.

Співак Ярослав Олегович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту Донбаського державного педагогічного університету (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: S-YO@mail.ua

Spivak Yaroslav Olegovich – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the department of Management of Donbass State Pedagogical University (Sloviansk, Ukraine). E-mail: S-YO@mail.ua

Мігунова Альона Володимирівна - здобувач рівня вищої освіти факультету Спеціальної освіти Донбаського державного педагогічного університету. E-mail: napitok2@rambler.ru

Migunova Alyona Volodymyrivna - Seeker of Higher Education Faculty of Special Education of Donbass State Pedagogical University (Sloviansk, Ukraine). E-mail: napitok2@rambler.ru

УДК 378.134:159–053.6

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTІ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ НАДІЙНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ВИКОНАННІ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ ТВОРІВ

Ся Цзюань

У статті представлено діагностичний апарат, використання якого дозволить здійснити об'єктивний аналіз стану сформованості емоційно-вольової надійності підлітків у виконанні вокально-хорових творів. Критерії (мотиваційний, пізнавальний, спрямовальний, самовиражальний) відображають структурні компоненти емоційно-вольової надійності. Показники розкривають основні ознаки критеріїв та передбачають можливість вимірювання з використанням відповідних методик, спостережень, тестів, творчих завдань.

Ключові слова: критерії, показники, емоційно-вольова надійність, підлітки, вокально-хорові твори.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань модернізації освіти в Українській державі є підвищення ефективності шкільного навчання. У зв'язку з цим зростає потреба в удосконаленні особистісних здібностей та якостей учнів, формуванні у них здатності до певних дій та вчинків на основі свідомих спонукань як вищих регуляторів поведінки людини, що традиційно співвідносяться з вольовими та емоційними процесами.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз наукових та методичних джерел показав, що проблеми формування надійності розглядалися у дослідженнях Л. Баренбойма, Л. Гінзбурга, Г. Когана, Л. Котової, О. Матвеевої, С. Савшинського, Ю. Цагареллі, Д. Юника, Т. Юник та інших науковців. У психолого-педагогічній науці «надійність» розглядається вченими з позицій специфіки становлення даного феномену для активності особистісних вольових процесів, пов'язаних з умінням учня управляти і контролювати свої емоції, поведінку, діяльність. Феномен надійності, обумовлений особистісними емоційно-вольовими якостями, розглядали вітчизняні та зарубіжні дослідники (В. Вілюнас, Б. Додонов, Л. Куліков, Я. Рейковський, П. Сімонов, П. Фресс, П. Якобсон та ін.). Проблема типологічних особливостей емоційно-вольових якостей особистості підлітка детально досліджувалася на філософському, психофізіологічному, соціальному рівнях (І. Бех, Л. Божович, М. Бріхцін, Ф. Вайсбах, У. Джеймс, Є. Ільїна, І. Кон, А. Маслоу та ін.). Феномен виконавської надійності педагога-музиканта науковці трактують як набуту інтегральну якість особистості, що забезпечує безпомилкове виконання музичних творів за будь-яких умов (Л. Котова, О. Матвеева, Ю. Цагареллі, Д. Юник та інші). У музичному виконавстві використання прийомів надійності розглядається переважно в контексті подолання сценічного хвилювання (В. Григор'єв, В. Петрушин, Ю. Цагареллі, Г. Ципін).

Метою статті є визначення і характеристика критеріїв та показників сформованості емоційно-вольової надійності підлітків у виконанні вокально-хорових творів.

В основу розробки критеріїв, показників та рівнів сформованості емоційно-вольової надійності підлітків було покладено результати наукових досліджень авторів: вітчизняних і зарубіжних методик музичної педагогіки – Г. Падалки, Л. Паньків, О. Рудницької, О. Щолокової та ін.; музичного виховання – О. Апраксіної, Н. Ветлугіної, Л. Масол, Л. Хлебнікової та ін.; музичної психології –

Є. Назайкінського, С. Науменко, О. Ростовського та ін.; психології музично-виконавської діяльності – М. Давидов, Б. Теплов, К. Сішор, Ю. Цагареллі, Г. Ципін та ін.; розвитку навичок надійності – Л. Бочкарьов, А. Готсдінер, О. Олексюк; інструментально-виконавської надійності – Л. Котова, В. Муцмахер, Д. Юник, Т. Юник.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для проведення педагогічної роботи з формування емоційно-вольової надійності підлітків у виконанні вокально-хорових творів було проведено діагностику вихідного стану досліджуваного феномена.

Феномен надійності обумовлений особистісними емоційними й вольовими процесами. Саме вокально-хоровий спів, який є особливим видом колективної музичної діяльності, формує стабільний емоційний стан співаючих, вміння здійснювати самоконтроль і корекцію, сприяє впевненості вокального виконання, тобто все те, що визначається поняттям «надійність».

Так, зміст констатувального етапу експериментального дослідження складався з визначення мети, завдань експериментального дослідження, планування дослідно-експериментальної роботи, вивчення стану сформованості емоційно-вольової надійності підлітків у виконанні вокально-хорових творів. Мета констатувального експерименту полягала у визначенні напрямків впровадження структурної моделі емоційно-вольової надійності підлітків у виконанні вокально-хорових творів відповідно до розробленої нами критеріальної визначеності та поєднанні кількісного й якісного аналізу рівнів сформованості означеного феномена.

У розробці критеріїв та показників нашого дослідження ми орієнтувалися на положення Державного стандарту загальної освіти, який головною метою освітньої галузі «Мистецтво» визначає – формування і розвиток в учнів комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування художніх цінностей та способів художньої діяльності шляхом здобуття власного естетичного досвіду.

Традиційно поняття «критерій» у педагогічних дослідженнях використовується як «одна з основних ознак, мірило для визначення, оцінки, класифікації чого-небудь» (від грець. *kriterion* – засіб судження, мірило) [3, с.181].

Критерії і показники тісно взаємопов'язані: якість показника залежить від того, наскільки він повно й об'єктивно характеризує критерій і навпаки – науково обґрунтований вибір критерію значною мірою зумовлює правильний вибір системи показників [1].

Критерій повинен бути достатньо розгорнутим, містити певні компоненти, одиниці виміру. Розгорнутий критерій, на думку Г. Падалки, є сукупністю показників, які розкривають чіткі уявлення, «про рівень як про ступінь, величину розвитку явища та диференціювання його за групами» [2, с. 67].

Саме показники повинні всебічно розкривати сутність критерію, за яким вивчається певна якість чи ознака, охоплювати всі основні види досліджуваної діяльності, характеризувати уміння і дії об'єкта, відображати досить стійкі, постійні ознаки якості, що спостерігаються.

Критерії оцінювання і показники сформованості емоційно-вольової надійності підлітків у нашому дослідженні було розроблено відповідно до змісту структурних компонентів досліджуваного феномена, а саме: *мотиваційно-спрямовуючого, когнітивно-аналітичного, емоційно-емпатичного, регулятивно-діяльнісного*.

Показники як складова частина критеріїв слугують типовими й конкретними проявами найважливіших аспектів оцінюваного явища. Показники повинні відповідати таким вимогам: бути простими й доступними для їх розуміння та використання; охоплювати істотні явища; урахувувати специфіку феномену; давати можливість здійснювати кількісну та якісну оцінку розвитку досліджуваного явища [4].

Для діагностування *мотиваційно-спрямовуючого* компоненту був розроблений перший критерій (мотиваційний), що давав змогу визначити *міру мотиваційної спрямованості підлітка на потребу пізнавати, сприймати, вивчати твори вокально-хорового мистецтва*. Критерій обумовлений високим значенням мотиваційної спрямованості в контексті формування емоційно-вольової надійності підлітків у виконанні вокально-хорових творів і характеризується показниками:

- інтерес до вивчення вокально-хорового мистецтва;
- прагнення оволодіти вокально-хоровими уміннями та навичками.

Другим критерієм (пізнавальним) нами визначено *міру музично-теоретичної підготовки підлітків, сформованості умінь розуміти, осмислювати музично-художні образи вокально-хорових творів через співпереживання* (відповідає *когнітивно-аналітичному компоненту*).

- Його показниками є:
- інформованість підлітків щодо природи вокально-хорового мистецтва та прагнення до пізнання художньо-образного змісту виконуваних вокально-хорових творів;

– знання основних музично-виражальних засобів музики та знання музичної термінології;

– установка на слуховий самоконтроль в процесі співу.

Емоційно-емпатичному компоненту відповідає третій критерій (спрямувальний) – *міра особистісної спрямованості на емоційне відтворення вокально-хорового твору, прагнення усвідомлювати музично-художній образ*. Його показниками є:

– вміння дати вербальну характеристику художньо-образного змісту вокально-хорового твору;

– перцептивна активність щодо відчуття й розуміння вокально-хорових творів, встановлення емоційного контакту;

– вміння виявляти усвідомлені емоції в процесі співу.

Четвертим критерієм (самовиражальним) є *міра актуалізації вольових дій в процесі вокально-хорової діяльності та прагнення до успіху*. Означений критерій відповідає регулятивно-діяльнісному компоненту, який характеризують такі показники:

– вміння долати стан стресу, що виникає як наслідок сценічного хвилювання;

– здатність до творчого самовираження у виконанні вокально-хорових творів.

Кожен з названих критеріїв виражається в сукупності кількісних і якісних показників. Кількісні показники містять інформацію про кількість вивчених вокально-хорових творів, переглянутих відеозаписів і прослуханих аудіокасет, відвідувань хорових концертів. Частота відвідувань того чи іншого місця збагачення духовної культури повинна була говорити про вираженість певного типу інтересу до виду музичної діяльності, театрального чи образотворчого мистецтва. Якісні показники артистизму дозволяли судити певною мірою про глибину його особистісного розвитку (від потреби в глибокому оволодінні пропонованим навчальним матеріалом, до низького рівня, вираженого в примітивному споживанні необхідної інформації, відсутністю її глибокої внутрішньої фізичної і психічної переробки).

В узагальненому вигляді виділені критерії та показники представлені у табл. 1.

Визначені критерії та показники сформованості емоційно-вольової надійності було взято за основу педагогічного діагностування *рівнів* сформованості означеного феномена в учнів 6-7 класів загальноосвітніх шкіл.

Таблиця 1

Критерії та показники рівнів сформованості емоційно-вольової надійності підлітків у виконанні вокально-хорових творів

Компоненти	Критерії	Показники
Мотиваційно-спрямовуючий	<i>Мотиваційний</i> : міра мотиваційної спрямованості підлітка на потребу пізнавати, сприймати, вивчати твори вокально-хорового мистецтва	– інтерес до вивчення вокально-хорового мистецтва; – прагнення оволодівати вокально-хоровими вміннями та навичками
Когнітивно-аналітичний	<i>Пізнавальний</i> : міра музично-теоретичної підготовки підлітків, сформованості умінь розуміти, осмислювати музично-художні образи вокально-хорових творів через співпереживання	–інформованість підлітків щодо природи вокально-хорового мистецтва та прагнення до пізнання художньо-образного змісту виконуваних вокально-хорових творів; –знання основних музично-виражальних засобів музики та знання музичної термінології; –установка на слуховий самоконтроль в процесі співу
Емоційно-емпатичний	<i>Спрямувальний</i> : міра особистісної спрямованості на емоційне відтворення вокально-хорового твору, прагнення усвідомлювати його музично-художній образ	–вміння дати вербальну характеристику художньо-образного змісту вокально-хорового твору; –перцептивна активність щодо відчуття й розуміння вокально-хорових творів, –вміння виявляти усвідомлені емоції в процесі співу
Регулятивно-діяльнісний	<i>Самовиражальний</i> : міра актуалізації вольових дій в процесі вокально-хорової діяльності та прагнення до успіху	–вміння долати стан стресу, що виникає як наслідок сценічного хвилювання; –здатність до творчого самовираження у виконанні вокально-хорових творів

На констатувальному експерименті вибиралися методи і методики наукового дослідження; вивчався стан проблеми в загальноосвітніх школах. В зв'язку з тим, що коло проблем, які нас цікавлять, важко піддається психодіагностичним вимірюванням, нами були не тільки

ретельно розроблені методики, але й проводилося уточнення результатів за допомогою даних, отриманих у процесі спостережень і бесід.

Висновки. Таким чином, представлено діагностичний апарат, використання якого дозволить здійснити об'єктивний аналіз стану сформованості емоційно-вольової надійності підлітків у процесі виконання вокально-хорових творів. Критерії (мотиваційний, пізнавальний, спрямувальний, самовиражальний) відображають структурні компоненти емоційно-вольової надійності. Щодо показників, то вони розкривають основні ознаки критеріїв та передбачають можливість вимірювання з використанням відносно методик, спостережень, тестів, творчих завдань.

Перспективним напрямком подальшого дослідження є розробка і застосування методики формування емоційно-вольової надійності підлітків у процесі виконання вокально-хорових творів у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи.

Література

1. Новиков А. М. Методология образования. / Т.В. Новикова. – М. : Эгвес, 2006. – 488 с.
2. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) /Галина Микитівна Падалка. – К.: Освіта Україна, 2008. – 274 с.
3. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень /Укладач Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с. – (Б-ка службовця, держ. мова і діловодство).
4. Щуркова Н. Е. Диагностика воспитанности : педагогические методики / Н. Е. Щуркова // Воспитание : новый взгляд с позиции культуры. – М.: Пед. поиск, 1997. – С. 62 – 75.

КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ СФОРМИРОВАННОСТИ ЭМОЦИОНАЛЬНО-ВОЛЕВОЙ НАДЕЖНОСТИ ПОДРОСТКА В ИСПОЛНЕНИИ ВОКАЛЬНО-ХОРОВЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ

Ся Цзюань

В статье представлен диагностический аппарат, использование которого позволит осуществить объективный анализ сформированности эмоционально-волевой надежности подростков в исполнении вокально-хоровых произведений. Критерии (мотивационный, познавательный, направляющий, самовыражающий) отражают структурные компоненты эмоционально-волевой надежности. Показатели раскрывают основные признаки критериев и

предусматривают возможность измерения с использованием соответствующих методик, наблюдений, тестов, творческих заданий.

Ключевые слова: критерии, показатели, эмоционально-волевая надежность, подростки, вокально-хоровые произведения.

CRITERIA AND INDICATORS OF EMOTIONAL AND VOLITIONAL RELIABILITY FORMATION AT TEENAGERS IN THE PERFORMANCE OF A VOCAL-CHORAL WORKS

Xia Juan

The article presents a diagnostic apparatus, the use of which will allow to make the objective analysis of the emotional and volitional reliability formation at teenagers in the performance of vocal and choral works. Criteria (motivational, cognitive, guiding, self-expressing) reflect the structural components of the emotional and volitional reliability. Indicators reveal the main features of the criteria and provide the possibility of measuring with the use of appropriate methods, observations, tests and creative tasks.

Keywords: Criteria, indicators, emotional and volitional reliability, teens, vocal and choral works.

Ся Цзюань – аспірантка кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу та диригування Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Київ (м. Лу Ян, Китай). E-mail: xiaxia_0211@hotmail.com

Xia Juan – Postgraduate Student of the Department of Theory and Methods of Music Education, Choral Singing and Direction of the National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv (Lu Yan, China). E-mail: xiaxia_0211@hotmail.com